

Mirosław BAŁK
Uniwersytet Opolski
Samodzielna Katedra Inżynierii Procesowej
e-mail: mirekb@uni.opole.pl

EGALITARNY MODEL KSZTAŁCENIA W PERSPEKTYWIE SPOŁECZEŃSTWA WIEDZY

Streszczenie. Dynamiczne przemiany globalizacyjne i współczesna, wszechobecna nowa kultura medialna wywierają duży wpływ na systemy kształcenia. Istniejące w Polsce i krajach ościennych rozwiązania oparto na tradycyjnym modelu kształcenia, kładąc nacisk na jego cechy egalitarne. Wykorzystanie w przestrzeni edukacyjnej nowych narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych w praktyce utrwala źle pojęty egalitaryzm kształcenia i nie eliminuje związanych z tym zagrożeń. Efektywne dostosowanie się do wyzwań społeczeństwa wiedzy wymagać będzie wykorzystania w większym stopniu modeli elitarnych.

Słowa kluczowe: egalitarny system kształcenia, informatyzacja oświaty

EGALITARIANISM AND EDUCATIONAL EQUALITY IN THE TRANSITION TO A KNOWLEDGE SOCIETY

Summary. Dynamic process of globalization and today's omnipresent new media culture have big impact on the education systems. In Poland and the neighboring countries, the existing solutions have fundamentally based on traditional understanding model of education putting emphasis on egalitarian features. Using new ICT tools in an educational space is strengthening in practice the wrongly understood egalitarianism and is not eliminating threats associated with it. The effective adaptation to challenges of the knowledge society should be concentrating to an even greater degree on some elite models.

Keywords: educational equality, computerization of an educational space

1. Wstęp

Bezpośrednią konsekwencją szybko rosnącej międzynarodowej wymiany towarów i usług, zwiększonego przepływu kapitału i siły roboczej oraz związanego z tym wszechobecnego transferu technologii są zmiany w skali ogólnosiwiatowej, określane zwyczajowo jako *globalizacja*. Termin ten pojawił się w środowiskach związanych z gospodarką na początku lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku i, jak podaje *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, szybko stał się jednym z najmodniejszych określeń (ang. *buzzwords*) współczesnych debat, najpierw akademickich¹, a następnie politycznych i medialnych. Globalizacja jest wielowymiarowym procesem spowodowanym zasadniczo przez czynniki technologiczne, ekonomiczne, kulturowe i polityczne. Proces ten został zapoczątkowany przez czynniki ekonomiczne, takie jak fuzje międzynarodowych korporacji, rozwój giełd papierów wartościowych, towarów i usług, zmniejszenie protekcyjizmu w handlu międzynarodowym czy też inne trendy integracji gospodarczej. Jednak za najważniejsze należy uznać czynniki technologiczne, związane z łącznością satelitarną, komputeryzacją, powszechnym dostępem do sieci, telefonem komórkowym wyposażonym w funkcje komputera, tanim transportem lotniczym i upowszechnieniem kontenerów. Głównie dzięki tym czynnikom następuje intensyfikacja procesów gospodarczych, migracja ludności, ekspansja kultury uniwersalnej oraz związane z nią przeobrażenia w sferze społecznej, ustrojowej i politycznej. Prowadzą one do redukcji przestrzeni społecznej, zanikania narodowego charakteru państw, wzrostu znaczenia organizacji ponadnarodowych, w tym korporacji i organizacji gospodarczych, wzrostu tempa interakcji społecznych oraz powszechnej standaryzacji. Umieędzynarodowienie środowiska pracy skutkuje przenoszeniem między krajami również zachowań kulturowych, zwyczajów, aspiracji, jak również unifikacją konsumpcji. Określenie *globalna wioska* (ang. *global village*) wprowadzone w 1962 przez H.M. McLuhana² jest jedną z najczęściej używanych metafor służących do opisanie tych zjawisk, lecz tylko w części oddaje ich charakter. Homogenizacja kulturowa jest jedną z konsekwencji procesów globalizacyjnych, a pewne tego symptomy, jak niszczenie lokalnych zwyczajów i tradycji, obserwowane są już obecnie. Obok zmian prorozwojowych globalizacja rodzi nowe problemy związane z trudnymi do oszacowania formami ryzyka³, zwiększonym bezrobociem, nierównościami społecznymi powiązаныmi z kumulacją kapitału. Jednak nawet bardzo sceptyczna ocena skutków globalizacji⁴ ma znaczenie wtórne, bo proces ten wymaga przemyślanych i spójnych strategii rozwojowych we wszystkich swoich aspektach. Globalizacja w wymiarze kulturowym, społecznym i politycznym ma przełożenie na zmiany zachodzące w obszarze organizacji nauki i systemu

¹ Modelski G.: *Principles of World Politics*. Free Press, New York 1972.

² McLuhan M.H.: *The Gutenberg Galaxy*, <https://pdf.yt/d/SAYhDVrUHD5uvvDE>, 05.03.2016.

³ Walczak-Duraj D.: *Podstawy współczesnej socjologii*. Omega-Praxis, Pabianice 2006, s. 273.

⁴ Giddens A.: *Socjologia*. PWN, Warszawa 2004, s. 87-91.

kształcenia. Zostało to już powszechnie uznane i znalazło odzwierciedlenie na przykład w związanych z mobilnością postulatach procesu bolońskiego⁵. W niniejszej pracy wskazuje się na rosnący dysonans pomiędzy potencjałem technologii skorelowanym ze zwiększonym zapotrzebowaniem na elitarne metody kształcenia a efektami żywiolowo przebiegających przemian kulturowych o charakterze egalitarnym. Znane powiedzenie A. Camusa: „Szkoła przygotowuje dzieci do życia w świecie, który nie istnieje” zyskuje nowe znaczenie i podkreśla rangę rozważań dotyczących koncepcji wizji globalizacyjnych.

2. Elita a kultura i edukacja

Źródłosłowu pojęcia elity można się doszukać w łacińskim *eligere* – wybierać lub we francuskim *élite* oznaczającym wybór czy też wybrańców. Według słownika słowo „elita” oznacza grupę ludzi przodujących pod względem prestiżu, kwalifikacji albo władzy w danym środowisku⁶, a potocznie jest rozumiane jako grupa wyróżniająca się spośród otoczenia określonymi cechami oraz korzystająca z przywilejów. W filozofii klasyczną koncepcją wyróżniającą elitę spośród ogółu społeczeństwa jest stanowisko Platona i Sokratesa związane z koncepcją „rządów filozofów”, czyli rządów ludzi o określonych predyspozycjach, opartą na przekonaniu o istnieniu podmiotu odróżniającego dobro od zła – *tego, który wie*. Również od czasów Platona kulturę rozpatrywano jako integralnie związaną z edukacją, a kreatywną rolę w tym zakresie nieodłącznie przypisywano elicie⁷. Silny związek elity z władzą podkreśla R. Scruton. Przewodzenie lub rządzenie przynależne jest bowiem „klasie osób w obrębie społeczeństwa, które uważają się za wybrane, przez innych lub przez naturę”⁸. Inaczej mówiąc, uznaje się, że niektóre jednostki zaliczające się do elit ze względu na posiadanie pewnych pożądaných społecznie cech (np. urodzenie, majątek, ale także umiejętności, wiedzę) powinny zajmować uprzywilejowaną pozycję w społeczeństwie. Przekonanie o konieczności i dobrym wpływie istnienia elit rządzących w społeczeństwie oraz ich sprawczej roli w procesie historycznym nosi nazwę *elitaryzmu* i jest jedną z dominujących w tej kwestii koncepcji. Elitaryzmowi często przeciwstawiany jest pluralizm i egalitaryzm. Egalitaryzm – bazowy element wielu ideologii – za naczelną zasadę uznaje całkowitą równość między ludźmi (fr. *égalitaire* – dążący do równości) w sferze ekonomicznej, społecznej i politycznej, w celu uzyskania tzw. sprawiedliwości społecznej. Rozumienie równości może znacznie różnić się nie tylko pod względem znaczenia, ale i sposobu jej realizacji. Na przykład równość

⁵ <http://www.nauka.gov.pl/proces-bolonski/proces-bolonski.html>, 10.03.2016.

⁶ Kopaliński W.: Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych. Wiedza Powszechna, Warszawa 1971, s. 208.

⁷ Schofield H.: The Philosophy of Education. Unwin Educational Books, London, p. 107.

⁸ Scruton R.: Słownik myśli politycznej. Zysk i S-ka, Poznań 2002, s. 91.

w doktrynie liberalnej jest rozumiana jako równość szans, natomiast w doktrynie komunistycznej miała polegać na mierzonym według potrzeb podziale dóbr oraz wspólnej własności środków produkcji. Jak podkreśla A. Murzyn⁹, można rozważać dwa zasadnicze rodzaje egalitaryzmu. W pierwszym, „[...] chodzi o egalitaryzm, który stanowi jeden z głównych elementów liberalnej koncepcji człowieka i oznacza pogląd odrzucający twierdzenie o różnej wartości ludzi”, natomiast w drugim mamy do czynienia z egalitaryzmem „pojmovanym jako fanatyczne przekonanie, że wszystkich ludzi można zrównać na wszystkich płaszczyznach egzystencji”.

Spojrzenie na problematykę elit wyłącznie przez pryzmat władzy i ustroju państwa nie odpowiada zarówno potocznemu pojmovaniu zagadnienia, jak i nomenklaturze stosowanej we współczesnej socjologii. To, co klasycy tacy jak G. Moska określali jako elitę, można by obecnie nazwać elitą polityczną, ale już prekursor V. Pareto w swojej teorii krążenia elit¹⁰ odszedł od utożsamiania elit wyłącznie z rządzącymi i arystokracją. Uważał, że składają się one z ludzi, którzy w danym obszarze działania osiągają najwyższe wskaźniki, a powstawanie ich odbywa się we wszystkich zbiorowościach społecznych i w każdym obszarze życia można wskazać odpowiadającą mu elitę. Można więc rozważać elity akademickie, kulturalne, artystyczne itd., a kultura dla nich tworzona określana jest mianem kultury elitarnej. Kryteria, według których zwykło wyodrębniać się elity, usystematyzował C. Znamierowski¹¹. Między innymi zakwalifikował pełniących szczególnie cenne dla społeczności role naukowców, prawników, lekarzy do *elit funkcji*, natomiast rozpatrując przydatne w merytokracji walory jednostek (cechy umysłu, kompetencje, sprawności), wydzielił *elity walorów*. Kreowanie przez systemy edukacyjne elit powstałych na bazie kompetencji i umiejętności z pozycji egalitaryzmu jest często krytykowane za utrwalanie nierówności społecznych bądź wręcz kontestowane jako nieetyczne. Preferowanie zaś jednostek o bardziej pożądanym kwalifikacjach jest kwestionowane z pozycji braku w pełni obiektywnej i dostępnej certyfikacji kompetencji.

3. Społeczeństwo wiedzy a konsekwencje rozwoju nowych technologii

Ewolucja globalnej sieci komputerowej Internet oraz innowacje w dziedzinie urządzeń mobilnych i cyfrowych technologii dostarczają wszystkim jednostkom społecznym, które mają odpowiedni stopień kompetencji, narzędzi do bezpośredniej integracji, a interakcja społeczna przybiera charakter globalny. Cechą charakterystyczną dynamicznie rozwijających się nowych

⁹ Murzyn A.: Współczesna filozofia edukacji. Impuls, Kraków 2015, s. 19.

¹⁰ Pareto V.: Uczucia i działania. Fragmenty socjologiczne. Kojder A. (red.). PWN, Warszawa 1994.

¹¹ Znamierowski C.: Elita i demokracja, [w:] Elita, ustrój, demokracja. Aletheia, Warszawa 2001.

technologii z zakresu komunikacji i informatyzacji ICT (ang. *Information and Communication Technologies*) jest powszechność ich wykorzystania. To nie tylko rezultat obniżenia ceny jednostkowej urządzeń lub usług w wyniku gry rynkowej, ale również skutek tego, że niektóre innowacje w dziedzinie ICT w swej istocie oparte są na pomysłach masowego i powszechnego dostępu do usług. ICT umożliwiają indywidualizację dostępu do zasobów informacji, personalizację działania przez dostosowanie funkcjonalności, wyglądu i tempa reakcji do określonego użytkownika. Dlatego mające olbrzymi potencjał narzędzia ICT są intensywnie wykorzystywane w obszarach mających fundamentalne znaczenie społeczne, takich jak ekonomia, nauka i edukacja¹². Możliwości adaptacyjne urządzeń ICT oraz ich wpływ na procesy społeczne i gospodarcze dobrze komponują się w koncepcję tzw. *społeczeństwa wiedzy* zaproponowaną przed P. Druckera. Charakteryzując formację zastępującą kapitalizm¹³, zwrócił on uwagę na *pracownika wiedzy* stanowiącego jeden z najważniejszych zasobów firmy. Wielu menadżerów i przedsiębiorców¹⁴ zaleca zwracanie bacznej uwagi na pracownika wiedzy, ponieważ wnosi on do przedsięwzięcia wysokospecjalizowaną wiedzę i indywidualne doświadczenie, których nie można kupić w gotowej postaci. Staje się przez to najważniejszym, dającym przewagę konkurencyjną zasobem. Dzięki synergii odpowiednio zsynchronizowane współdziałanie wiedzy i wysokich umiejętności poszczególnych pracowników w organizacji gospodarczej daje w efekcie ponadprzeciętne korzyści, istotnie większe niż suma działań jednostek. Według Druckera rzetelnie wykształcony pracownik wiedzy powinien nie tylko przyswoić sobie konkretną wiedzę, ale również posiadać zdolność jej efektywnego wykorzystania. Funkcjonalność jego wiedzy powinna współgrać ze świadomością jej ciągłej aktualizacji. Następstwem tego jest powstanie elitarniej klasy ekspertów powiązanej z rozwojem organizacji, która jest w stanie wykorzystać wiedzę ekspercką i ją koordynować. W warunkach globalnej konkurencji, w otwartej gospodarce rynkowej, eksperci podlegają prawom rynku, a to wiąże się z ich dużą mobilnością. Wzrasta zatem znaczenie grupy osób wyznaczających cele i koordynujących zadania tych organizacji, czyli elity zarządzającej, jaką stanowią menadżerowie. O pozycji *pracownika wiedzy* na rynku pracy decydują zatem – poza specjalistyczną wiedzą zawodową (ang. *coreskills*) – również umiejętności społeczne i cywilizacyjne (ang. *soft skills*). Interes takiego pracownika chroni wyłącznie rynek pracy, ale potrzebuje on nielimitowanego dostępu do informacji i metod ich przetwarzania oraz do materiałów dydaktycznych i funkcjonalnych projektów. Wpływa to na metody i organizację kształcenia oraz na preferencje edukacyjne, które niekoniecznie muszą być zgodne z interesami innych grup wpływów. Za pomocą rozwiązań prawnych, prawa patentowego, działania

¹² Kiepas A.: Podmiotowość człowieka w perspektywie rozwoju rzeczywistości wirtualnej, [w:] Sokołowski M. (red.): Media i edukacja w globalizującym się świecie. Teoria. Praktyka. Oddziaływanie. Olsztyn 2003.

¹³ Drucker F.P.: The Age of Discontinuity: Guidelines to our changing society. Harper & Row, New York 1969.

¹⁴ Blikle A.: Doktryna jakości. Rzecz o skutecznym zarządzaniu. Warszawa 2014, www.moznainaczej.com.pl, 3.09.2014.

zamkniętych grup dyskusyjnych, limitowanych szkoleń w korporacyjnej sieci Intranet czy też odpłatnej certyfikacji można skutecznie tworzyć antyegalitarne bariery.

4. Egalitarne środki i elitarna wiedza

Powszechności wykorzystania nowych technologii towarzyszy wiele nieoczekiwanych zjawisk społecznych. Zmianie lub przewartościowaniu ulega szereg pojęć, w tym tak fundamentalnych jak wolność jednostki i wolność słowa. Organizacje medialne, wykorzystując działające w sieciach teleinformatycznych publikatory i komunikatory, prowadzą na olbrzymią skalę działania komercyjne i stosują w sposób praktycznie nieskrępowany triki marketingu politycznego, zdradzając przy tym chęć sterowania i manipulacji całymi grupami społecznymi, kreowania faktów, a poprzez tzw. *gate-keepera* selekcjonowania dostępu do informacji. Aktywne uczestnictwo obywatela w życiu społecznym wymaga więc uzyskania nowych kompetencji medialnych. Na nowe wyzwania powodowane zagrożeniami związanymi z nadmiernym przebywaniem dzieci i młodzieży w wirtualnym świecie mobilnych technologii, zwraca się uwagę nie tylko w środowiskach naukowych, ale też w treści raportów¹⁵, programów i strategii administracji rządowej¹⁶. Obserwowane trendy odbiegają więc od wizji społeczeństwa wiedzy zapowiadanej przez A. Sena¹⁷, że jest to „społeczeństwo wolne przez zdolności” (ang. *the society of freedom through capabilities*), korzystające z różnorodności form kulturowych i potencjału swoich umysłów. Kontestowany przez N. Davisa¹⁸, eksperta World Economic Forum, wariant *Privatized World*, w którym mówi się o rosnącej sile globalnych korporacji w tzw. *Czwartej Rewolucji Przemysłowej* powinien być brany poważnie pod uwagę. W scenariuszu tym wielkie korporacje „sprywatyzują” świat, a sieci cyfrowe stają się jednym z podstawowych napędów, za pomocą których ludzie prowadzą biznes i podtrzymują między sobą relacje.

Wśród zmian społecznych następuje reinterpretacja prawa do nauczania. Prawo to, uznane w art. 26 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ, jest realizowane poprzez państwowe struktury organizacyjne określane jako system oświaty. W Polsce prawo do nauki powiązane jest z obowiązkiem szkolnym i jest to jeden z powodów, dla którego formalnie do polskiego systemu oświaty nie zalicza się szkół wyższych. Przyjęte rozwiązania nawiązują do głęboko zakorzenionej w polskiej tradycji konstytucyjnej idei „urzeczywistniania zasady sprawiedli-

¹⁵ Boni M. (red.): Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów. Raport – Polska 2030 wyzwania rozwojowe. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, lipiec 2009.

¹⁶ Rządowy Program Ochrony Cyberprzestrzeni RP na lata 2011-2016, <http://bip.msw.gov.pl/bip/programy/19057,Rzadowy-Program-Ochrony-Cyberprzestrzeni-RP-na-lata-2011-2016.html>, 2.03.2016.

¹⁷ Sen K.A.: *Development as Freedom*. Oxford University Press, Oxford 1999.

¹⁸ Davis N.: 4 scenarios for the future of civil society, <https://www.weforum.org/agenda/2015/08/4-scenarios-for-the-future-of-civil-society>, 24.03.2016.

wości społecznej” (art. 2 Konstytucji RP). Administrowanie systemem kształcenia przez państwo wymaga standaryzacji, stąd w polskim prawie oświatowym funkcjonuje obowiązkowy na danym etapie edukacyjnym zestaw treści nauczania oraz umiejętności, określane jako podstawa programowa. Wymienione w podstawie programowej treści i umiejętności umożliwiają ustalenie kryteriów ocen szkolnych oraz wymagań egzaminacyjnych i muszą być uwzględnione w programie nauczania. Egalitarne podejście do systemu edukacji jest również wynikiem tego, że europejskie systemy oświatowe¹⁹ wyznaczają cele edukacyjne, opierając się na idei kompetencji kluczowych w kształceniu, to jest na właściwym połączeniu wiedzy, umiejętności i postaw. Postawy egalitarystyczne w kształceniu zostały też ugruntowane poprzez przesadne skupienie uwagi na zadaniach takich jak „wyrównywanie szans”²⁰ czy praca z tzw. „uczniem trudnym” lub przez zasady dotyczące oceny pracy nauczyciela²¹. Pozornie egalitarny system jest obecnie kontestowany przez środowiska metodyków, (Dolata R., Żylińska M.), według których: „polski system edukacyjny utrwała różnice wynikające ze społeczno-ekonomicznego statusu rodzin”²². Wśród zaleceń Komisji Europejskiej²³ znalazły się zalecenia o tym, że rola uniwersytetów w *Europie wiedzy*, wymaga adaptacji do zmian powodujących: „zwiększony popyt na kształcenie”, czy też gwarantować „zapewnienie szerokiego, sprawiedliwego i powszechnego dostępu do edukacji”. Charakterystyczne jest to, że mimo kilkunastu lat działania systemu Bolońskiego trudno w dokumentach związanych z jego wdrażaniem odnaleźć elementy związane z obiektywną oceną efektów kształcenia lub korektę celów itd. W przypadku szkolnictwa wyższego, jeżeli posłużyć się wskaźnikami ekonomicznymi zaproponowanymi przez M. Throwa (elitarna edukacja wyższa stanowi do 15% osób w danej grupie wiekowej, natomiast masowa powyżej 50%), to pomimo kryzysu demograficznego można zaobserwować w ostatnich dekadach w krajach UE ekspansję edukacji wyższej z elitarniej do masowej, ale reformy podjęte ostatnio w niektórych z tych krajów (Francja, Finlandia, Czechy) zmieniają te tendencje, przyczyniając się do „podziału na silnie selektywny i elitarny sektor *Grandes Écoles* oraz masowy – sektor uniwersytecki”²⁴.

W społeczeństwach o ugruntowanej, stabilnej strukturze obrona instytucji i stosunków społecznych charakteryzuje się większą skłonnością do przekazywania tradycyjnych wartości,

¹⁹ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/962/WE z 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U., L 394 z 30 grudnia 2006 r.).

²⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. 2009, nr 168, poz. 1324).

²¹ Bąk M.: Wyzwania społeczeństwa wiedzy w świetle bieżących kryteriów oceny pracy nauczycieli. „Polish Journal of Continuing Education”, nr 4, 2014, s. 453-463.

²² Żylińska M.: Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi. Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2013, s. 263.

²³ <http://www.staff.amu.edu.pl/~depchem/Biuletyn/2004/DB.htm>, 9.07.2014.

²⁴ Bukowska G., Buczek J.: Finansowanie edukacji wyższej w Europie. Od modelu egalitarnego do elitarnego. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015, s. 43.

niż ma to miejsce w społeczeństwach, w których elita utożsamiana jest jedynie z często zmieniającą się władzą polityczną. W procesie kształcenia przekazywanie wzorców kulturowych nie da się bowiem oddzielić od współprzeżywania emocjonalno-estetycznego oraz okazywania szacunku dla tradycji. Potrzeba dostarczania wzorców do naśladowania i zachowanie tradycyjnych wartości w otoczeniu edukacyjnym pozytywnie wyróżnia relacje mistrz-uczeń oraz odpowiedzialność i zaangażowanie pedagogów. Elitarny sposób nauczania premiuje takie relacje i współgra z wysokim zapotrzebowaniem na wysoko wyspecjalizowanych fachowców. W *społeczeństwie wiedzy* wytwarzanie przedmiotów materialnych będzie zmarginalizowane i zastąpione przez wytwarzanie i przetwarzanie wiedzy, zatem stanie się ona głównym atrybutem władzy. Paradoksalnie, zawłaszczające i reglamentujące wiedzę elity mogą być bardziej zainteresowane w utrzymywaniu egalitarnych, ale „spłaszczających efekty nauczania” systemów kształcenia. Przypomnijmy klasyczny już pogląd M. Younga²⁵, mówiący o tym, że nowa *elita merytokratyczna*, zbudowana na bazie własnych kompetencji i umiejętności, stała się równie odizolowana od reszty społeczeństwa jak elita arystokratyczna, a nie ma właściwego tej ostatniej etosu i podbudowy moralnej. Powierzchnie wykształcone społeczeństwo, pozostające pod presją tzw. *kultury masowej* łatwo przyjmie manipulacje medialne, dozowane przez wynajętych specjalistów od tzw. *public relations*, a oddać władzę masom to „...rozcieńczyć istniejącą kulturę”²⁶. Cechująca tzw. poprawność polityczną pogarda dla faktów oraz manipulowanie nimi dotyczy również procesów kształcenia. Zacytujmy opinię A. Kołakowskiej²⁷: „Mniejsza o to, że szkoły które prowadzą politycznie poprawną politykę nauczania, produkują analfabetów [...], że poziom egzaminów maturalnych w zawrotnym tempie spada (bo w imię egalitaryzmu go obniżamy); wbrew faktom twierdzimy, że wzrósł [...] Nieważne też, że poziom na uniwersytetach (o których mówimy, że się podniósł), wskutek braku przygotowania w szkole, jest na pierwszym roku studiów [...] mniej więcej taki, jak trzydzieści lat temu w szkole średniej”.

Skala, zakres i metody stosowania mediów elektronicznych powodują, że zaczynają one stanowić znaczącą konkurencję dla systemów kształcenia. Już obecnie w Niemczech czas im poświęcany jest istotnie większy od czasu spędzanego w szkole²⁸. Na podstawie bieżących badań w dziedzinie neuropsychologii można formułować wnioski dotyczące tego, co wspiera, a co blokuje proces uczenia się. Odnoszą się one również efektów nauczania osiągniętych z pomocą mediów elektronicznych, a w szczególności z pomocą zestawionych w sieć komputerów. Nawet sprawa stylu uczenia się z pomocą komputera może mieć wpływ na efekty

²⁵ Young M.: Down with meritocracy. The Guardian, 2001.

²⁶ Schofield H.: The Philosophy of Education. Unwin Educational Books, London 1972, p. 108.

²⁷ Kołakowska A.: Wojny kultur i inne wojny, t. 1. Wydawnictwo Teologiczno-Polityczne, Warszawa 2012, s. 25.

²⁸ Spitzer M.: Cyfrowa demencja. Dobra Literatura, Słupsk 2015, s. 15.

nauczania. Badania przeprowadzone przez F. Sana²⁹ i T. Weston wykazały, że są sytuacje, w których zwykle sporządzanie notatek przez studentów przy pomocy komputera implikuje gorsze wyniki w rozwiązywaniu testów. Wielu neuropsychologów³⁰ podkreśla fakt generowania szkód i zagrożeń skłaniających do refleksji nad zakresem i skalą wykorzystania mediów elektronicznych w dydaktyce, bądź mających niekorzystny wpływ na kształtowanie się mózgu, osobowości i kompetencji osób uczących się, określanych jako *cyfrowa demencja*.

Nie ulega jednak wątpliwości, że wyznaczając cele i obszar zastosowań mediów elektronicznych w edukacji wraz z oceną uzyskanych efektów, należy to czynić wyznaczając jednocześnie kategorię w zależności od wieku, stopnia dojrzałości i indywidualnych predyspozycji uczniów. Trochę według zasady, że lekarstwo od trucizny różni tylko dawka i sposób jej racjonowania. Argumentację w rodzaju: „należy w jak największym stopniu wykorzystywać w edukacji komputer, bo to ułatwi uczniowi nabycie kompetencji informacyjnych” (ang. *computer literacy*) należy odłożyć do lamusa jako anachroniczną i nielogiczną, wobec „ukierunkowanych na intuicję” interfejsów użytkownika dydaktycznych aplikacji. Reasumując, najważniejszymi składowymi interaktywnych programów dydaktycznych są scenariusze i system nagród powodujący motywację do nauki. Rola uczelni i organizacji oraz administracji rządowej selekcyjnej, koordynującej i wspierającej na dużą skalę ze środków publicznych pracę zespołów autorskich tworzących takie aplikacje wydaje się nie do przecenienia. Rozpatrując rzecz z pozycji procesów globalizacyjnych, mógłby to być jeden z ważnych czynników pozwalających na zachowanie zaufania i legitymizację elit sprawujących władzę. W kontekście wspomnianych wyżej, antycypowanych przez N. Davisa scenariuszy sprzyjałoby to utrzymaniu mechanizmów zachowania równowagi i kontroli społecznej nad rządami oraz działaniom tzw. odpowiedzialnych korporacji (ang. *Responsible Corporation*).

Bibliografia

1. Bąk M.: Wyzwania społeczeństwa wiedzy w świetle bieżących kryteriów oceny pracy nauczycieli. „Polish Journal of Continuing Education”, nr 4, 2014.
2. Blikle A.: Doktryna jakości. Rzecz o skutecznym zarządzaniu. Warszawa 2014.
3. Boni M. (red.): Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów. Raport – Polska 2030 wyzwania rozwojowe. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, lipiec 2009.
4. Bukowska G., Buczek J.: Finansowanie edukacji wyższej w Europie. Od modelu egalitarnego do elitarnego. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015.

²⁹ Sana F., et al: Laptop multitasking hinders classroom learning for both users and nearby peers. “Computers & Education”, No. 62, 2013.

³⁰ Carr N.: Płytki umysł: jak Internet wpływa na nasz mózg. Helion, Gliwice 2012.

5. Carr N.: Płytki umysł: jak Internet wpływa na nasz mózg. Helion, Gliwice 2012.
6. Davis N.: 4 scenarios for the future of civil society, <https://www.weforum.org/agenda/2015/08/4-scenarios-for-the-future-of-civil-society>.
7. Drucker F.P.: The Age of Discontinuity: Guidelines to our changing society. Harper & Row, New York 1969.
8. Giddens A.: Socjologia. PWN, Warszawa 2004.
9. Kiepas A.: Podmiotowość człowieka w perspektywie rozwoju rzeczywistości wirtualnej, [w:] Sokołowski M. (red.): Media i edukacja w globalizującym się świecie. Teoria. Praktyka. Oddziaływanie. Olsztyn 2003.
10. Kołakowska A.: Wojny kultur i inne wojny, t. 1. Wydawnictwo Teologiczno-Polityczne, Warszawa 2012.
11. Modelski G.: Principles of World Politics. Free Press, New York 1972.
12. Murzyn A.: Współczesna filozofia edukacji. Impuls, Kraków 2015.
13. Pareto V.: Uczucia i działania. Fragmenty socjologiczne. Kojder A. (red.). PWN, Warszawa 1994.
14. Sana F., et al: Laptop multitasking hinders classroom learning for both users and nearby peers. "Computers & Education", No. 62, 2013.
15. Schofield H.: The Philosophy of Education. Unwin Educational Books, London 1972.
16. Scruton R.: Słownik myśli politycznej. Zysk i S-ka, Poznań 2002.
17. Sen A.K.: Development as Freedom. Oxford University Press, Oxford 1999.
18. Spitzer M.: Cyfrowa demencja. Dobra Literatura, Słupsk 2015.
19. Walczak-Duraj D.: Podstawy współczesnej socjologii. Omega-Praxis, Pabianice 2006.
20. Znamierowski C.: Elita i demokracja, [w:] Elita, ustrój, demokracja. Aletheia, Warszawa 2001.
21. Żylińska M.: Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi. Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2013.

Abstract

Dynamic process of globalization and today's omnipresent new media culture have big impact on the education systems. In Poland and the neighboring countries, the existing solutions have fundamentally based on traditional understanding model of education putting emphasis on egalitarian features. Using new ICT tools in an educational space is strengthening in practice the wrongly understood egalitarianism and is not eliminating threats associated with it. The effective adaptation to challenges of the knowledge society should be concentrating to an even greater degree on some elite models and reevaluation is required.